

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK - YUNAN İLİŞKİLERİNE BİR BAKIŞ

Tar. Uzm. Aydın ÖZGÖREN*

Giriş

Devletleri oluşturan temel unsur insan olduğu için, devletler arası ilişkilerde de insanın mayasında bulunan bazı özellikler ön plâna çıkar. Öyle ki devletler arası ilişkilerde karşılıklı çıkarlar dengede olduğu sürece ilişkiler yumuşama dönemine girmekte, çıkarlar çatıştığı noktada problemler ortaya çıkmakta, hatta eski defterler sil baştan karıştırılmaya başlanmaktadır.

Kişilerin davranışlarına etken olan bazı özelliklerin soya çekim olduğu, genler yoluyla kazanıldığı bilinen bir gerçektir. Kişilerden oluşan ulusların davranışlarında etkili olan özelliklerin de çok büyük ölçü de kişide olduğu gibi yüzyıllarca o ulusun yaşamış olduğu olaylar manzumesinde gizlidir.

Dünya devletleri tarihine baktığımız zaman milletlerin çoğunun geçmişten gelen süreç içerisinde komşularıyla ilişkilerinde inişli çıkışlı grafikler çizmişler; bu grafik devamlı güçlü olanın lehine işlemiş ve denge unsuru doğduğu zaman da komşular arası bir yumuşama dönemi yaşanmıştır. Türk - Yunan ilişkilerini incelediğimizde bu karaktere uyan bir çok olay yaşandığı görülür.

Tarih içerisinde Türk - Yunan ilişkileri askerî, siyasî, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla çok yönlülük göstermiştir. Bu gelişmeler Türkleri ve Yunanlıları "yan yana olmaya", başka bir deyişle "karşı karşıya gelmeye" itmiştir denilebilir. Bilhassa Anadolu ve Balkanlar üzerinde yoğunlaşan ilişkiler, Türk Kurtuluş Savaşı sonuna kadarki zaman dilimleri özetlenecek olursa, Selçuklu - Bizans, Osmanlı - Bizans, Osmanlı - Rum ahali; Yunan isyanları ve bağımsız Yunanistan ve Millî Mücadele Türkiye'si ile Yunanistan arasında meydana gelen çatışmalar ve uzlaşma denemeleri şeklinde değerlendirilebilir.¹

Cumhuriyet Dönemine Kadar Osmanlı - Yunan İlişkileri

Tarihe baktığımızda birçok defa ikili ilişkide olduğumuz Yunanlar, Osmanlıların Balkanlar'da ilerlemesinden sonra yavaş yavaş Türk hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmışlardı. Niğbolu Zaferi'nden sonra 1397 yılında; Yıldırım Bayezit Mora Seferi'ne başlamıştı. Salona Piskoposu Dorotheus, Bayezit'e bir mektup yazarak onu Attika ile Mora'yı zulüm ve asayişsizlikten kurtarması için bizzat davet etmişti. 1397 yılında Yıldırım, Attika yarımadasına inmiş, Termopil geçidini geçerek Atina'ya girmiştir. Oradan Korent yoluyla Mora'yı ele geçirmiştir. 1397 yılında Mora'ya ilk defa Türk göçmenleri yerleşmeye başlamıştır. Bununla beraber Yıldırım

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi Genel Sekreterliği, Araştırmacı ve Konferansçı

¹ M. Murat Hatipoğlu; Türk Yunan İlişkilerinin 101 Yılı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1988, s.1.

Mora'daki mahallî Yunan idaresini lâğvetmedi. 1439 yılında Mora'nın en büyük kısmı Bizans'a aitti. Yıldırım Bayezit Mora işlerinde mütehasıs olan Turan Beyin fikirlerini almış yarımada'nın askerî, siyasî, etnografik durumu hakkında geniş bilgiler elde etmişti. Yıldırım Bayezit, Mora'yı fethettikten sonra idarî ve siyasî tolerans göstererek mahallî idareleri Yunanlara tevdi etmiş ve bu tutum Yunanlar tarafından suistimal edilmiştir. Daha sonraları bu suistimal olayları artınca; 27 Kasım 1446 yılında II Murat, Korent önüne gelmiş ve kaleyi zaptetmiştir. Korent'in düşmesiyle Mora Türklere açılmış, Mora'nın en büyük şehri Patras tekrar fethedilmişti. Böylece Mora, Türkiye'ye tâbi vergi verir bir prenslik hâline gelmiştir. Mora bu devirde iki Bizans prensliği hâlinde idare ediliyordu, Attika adasında ise bir Lâtin dükalığı vardı.

1458 yılının Ağustos ayının son günlerinde Fatih Sultan Mehmet Atina'ya girerek himaye rejimine son vermişti. Son Atina dükasının bütün servetiyle birlikte İtalya'ya gitmesine müsaade etmişti. Bu gelişmelerden sonra Atina bir sancak olarak Rumeli Beylerbeyine bağlandı.

Ortodoks olan ahali, vicdan hürriyeti getiren Türkleri sevinçle karşıladılar. Esasen Fatih bu seferi Mora ahali ve ileri gelenlerinin padişaha arkası kesilmez şikâyetlerde bulunmaları dolayısıyla açmıştı. Korent'e geçen Fatih, Patras'a girdi. Birkaç gün burada kalarak şehrin imarına nezaret etti.

Korent'te yapılan antlaşmaya göre:

“Bundan sonra Mora yönetimi üçe ayrılacak, bir kısmı doğrudan doğruya Türkiye'ye katılacak, diğer bir kısım Türkiye'nin hâkimiyetinde iki Bizanslı kardeş olan prenslere verilecekti. Patras Prens Tomas'ın elinden alınıp, Türk bölgesine katılmıştı. Prenslerin her biri yılda bir milyon sekiz yüz bin Türk lirası vergi ödeyeceklerdi.” Bundan iki sene sonra Mora'da iki prensin mücadelesi başlar. Bu mücadele Mora halkını tedirgin etmişti. Prens Tomas'ın Papa ve Venedik'le, Fatih aleyhinde münasebet tesis etmesi Fatih'in yeniden harekete geçmesine neden olur. 13 Nisan 1460 yılında İstanbul'dan hareket eden Fatih yaz mevsiminin başında Mora meselesini halletmiş despotlukları lâğvederek Mora'yı bütünüyle Türkiye'ye bağlamıştı. Böylece Yunanistan, 1397 yılından 1830 yılına kadar tam 433 yıl Türk idaresinde kalmıştır.²

1830 ile 1923 yılları arasındaki dönemde uygulanan ve Bizans'ın canlanması olarak kabul edilen “megali idea” ülküsü Osmanlı İmparatorluğu içinde kalan toprakların kurtarılıp Yunanistan Krallığına kazandırılması amaçlanmaktaydı.

Yunanistan her ne kadar çeşitli dönemlerde birçok siyasî bunalım yaşadıysa da kendi lehine topraklarını genişletmiş ve “Büyük Yunanistan”ı gerçekleştirme yönünde mücadelesini sürdürmüştür. 1909 yılında Avrupa

² Selahattin Salıksık; *Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya, Kıtış Yayınları, İstanbul, 1968, s.16-18.*

devlet adamları ve siyasî yazarlarca Balkanlar'ın Rusya'sı diye gösterilen Bulgaristan, Makedonya'da ağır basması ve 1908 yılında Jön Türk akımının Türkiye'ye bir hareketlilik kazandırması, Yunan halkının tedirgin olmasına ve bu nedenle yönetime tepki göstermesine neden olmuştur. Sivil otoritenin çaresiz kalması sonucunda Yunanistan'da 1909'da askerî bir darbe yaşanmıştır. Cunta liderleri, hükûmeti kendileri kurmaya teşebbüs etmeyerek Girit'te devlet adamlılığı yönünden sivrilmiş Elefterios Venizelos'u^{**} hükûmetin başına geçirmişlerdir.³ Üç ay sonra yapılan seçimleri, muhalefet partilerinin boykotu üzerine ezici bir çoğunlukla almıştır. Venizelos, Ege'yi bir Yunan denizine ve Yunanistan'ı iki kıt'aya uzanan, beş denize açılan bir ülke olarak hayal etmekteydi.⁴ Venizelos için artık, inandığı megali idea düşünün hızla gerçeğe dönüştürülmesi için uygun fırsatları kollamak kalıyordu. Bu fırsatların ilki 1912 Balkan Savaşı'yla ortaya çıktı.

Balkan Savaşı, 1911'den beri İtalya ile savaşmakta olan Osmanlı Devleti'ni en kötü zamanlarda yakaladı. Venizelos, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın ittifakını sağladı ve bu devletlerle Osmanlı ordusunu yenilgiye uğrattılar. Bu Birinci Balkan Savaşı'nın sonucunda Girit'le birlikte Selânik dâhil Güney Makedonya, Güney Epir ve İtalya'nın elindeki On İki ada dışındaki nerdeyse bütün Ege adaları Yunanistan'ın eline geçti. Yunanistan böylece topraklarını iki katına çıkarmıştı.

Venizelos için daha önemli fırsat ise, 1914'te başlayan büyük savaşa Osmanlı Devleti de Almanya'nın yanında katılınca çıktı. Ancak Venizelos, Kral I. Konstantin'i İngiltere ve Fransa'nın yanında savaşa katılmaya bir türlü ikna edemedi. Oysa Yunan Başbakanı, başta Lloyd George olmak üzere İngiliz yetkililerle savaş ertesinde parçalanacak olan Osmanlı Devleti'nden pay kapma pazarlığını başlatmıştı bile... Ancak Prusya Askerî Akademisini bitiren kral, Alman Kayzeri II. Wilhelm'in kızıyla evliydi ve Almanya'ya karşı savaşmak istemiyordu. Kralı destekleyenlerden biri de fiilî Genelkurmay Başkanı Albay Metaksas'tı.

Çanakkale Savaşı başlarken kralı bir kez daha zorlayan ve Çanakkale'ye Yunanistan'ın da asker göndermesini isteyen Venizelos, kralla açık bir antlaşmazlığa düşünce 1915 Martında istifa etmek zorunda kaldı. Seçimleri kazanan Venizelos, kral tarafından ağustosya kadar başbakanlığa atanmadı. İngiltere ve Fransa Yunanistan'ı Venizelos'un yardımıyla sıkıştırıp Kral Konstantin'in 1917 yılı Haziranında tahttan çekilmesine sebep oldu. İkinci oğlu Aleksandr, tahta geçer geçmez Venizelos yeniden başbakan oldu.

^{**} Girit'te doğmuştur. Atina Üniversitesinde okuyan Venizelos, Girit'teki 1889 ve 1896 - 1897 ayaklanmalarına katılmıştır. 1897'den sonra da Girit'teki Mecliste yer alıp valinin bakanlarından biri olmuştur. 1909 Darbesi'yle Yunanistan'a başbakan olmuştur.

³ Alexander Anastisus Pallis; Yunanlıların Anadolu Macerası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s.18.

⁴ Dimitri Kitsikis; Yunan Propagandası, Çev. Hakkı Devrim, Kaynak Kitapları, İstanbul, 1974, s.9.

Türk - Yunan ilişkilerinde “batı”, dış etken olarak önemli rol oynamıştır. XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısına çıkan “doğu sorununun” arkasında batının güçlü devletleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya bulunmaktadır. Yunanistan, 1830 yılında Avrupa'nın büyük devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttükleri politikanın ürünü olarak doğmuştur. Yunanistan bu devletler tarafından korunurken, dış politikasında bunlara bağımlı duruma gelmiştir.

1919 yılında yapılan ve savaşı kazanan devletlerin pay kapma pazarlığı demek olan “Paris Barış Konferansı” sırasında Venizelos, İngiltere'nin yardımıyla, Anadolu'yu kapmak için elinden geleni yapmıştı⁵ ve bunda da başarılı oldu. Öyle ki Yunan General Mazarakis hatıralarında “Paris'ten İzmir'e doğru sevinç, hülya ve ümitlerle dolu hareket ettiğimde, bütün Yunan davaları iyi vaziyette bulunuyordu. Trakya ve Küçük Asya'nın ilhak edilmesine karar verildi. Kuzey Epir ve On İki adaların ilhakı ise kat'ileşmişti.”⁶ diye yazıp asırlardır peşlerinde koştukları ülkünün heyecanını anlatmıştır.

Gelişmeler Osmanlı'nın Sevr Antlaşması'nı imzalama durumuna gelmesine varınca bu olay Yunanistan'da büyük coşku yaratmıştı. Venizelos 25 Ağustos 1920'de antlaşma maddelerini Meclise sunarken “Eminim ki önümüzdeki seçimlerde meydana gelecek olan yeni Meclis, muahedelerin tasdikini, diğer iştirak edenlerin bütün lâzım gelen formalitelerini tamamlamadan muahedenin yürürlüğe girmesini sağlayacaktır.”⁷ diyerek yaşanacak gelişmelerden emin ifadeler kullanmıştır. Fakat bu başarının Yunanistan'da yarattığı coşku, gelip geçici olmuştu. 25 Ekim 1920'de, 1917'den beri Yunan tahtında oturan Kral Aleksandr, evcil bir maymun kendisini ısırınca beklenmedik bir biçimde ölmüştü. Kardeşleri Paul ve Yorgo (George), babaları Konstantin hayatta iken onun yerine tahta geçmeyi reddedince kasım ayında yapılması gereken seçimler yeniden 1917 yılının siyasal karışıklıklarını gündeme getirerek Venizelosçularla Konstantincilerin mücadelesine dönüşmüştür. Venizelos büyük bir seçim yenilgisine uğradı ve âdeta bundan sonra Yunan politikasından oluşacak bir geleneği başlatarak, Yunanistan'ı terk edip Paris'te bir sürgün hayatına başlar. Aralıkta yapılan bir halk oylamasıyla Yunanlılar, büyük bir çoğunlukla Konstantin'in Atina'ya dönüp tahta oturmasını kararlaştırdılar ve kral, 19 Aralık 1922'de tahta oturmuştu.

Yunanistan'ın işgalci ordularına karşı yürütülen Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı 1922 Eylülünde Batı Anadolu'nun Yunan işgalcilerinden temizlenmesiyle başarıya ulaştı. Yunanlıların “Küçük Asya Felâketi” olarak

⁵ Şükrü Sina Gürel; *Tarihsel Boyut İçinde Türk - Yunan İlişkileri*, Ümit Yayınları, Ankara, 1993, s.33-34.

⁶ Tümgeneral Aleksandr Mazarakis'in *Hatıraları; Basılmamış Hatıra Kitabı*, Gnkur. ATASE Kütüphanesi, s.5.

⁷ Konstantin T. Rentis; *1 Kasım 1920'den Sonra Yunan Dış Meselelerinin Durumu*, Basılmamış eser, Gnkur. ATASE Kütüphanesi, s.1.

nitelendirdikleri bu başarı sonucunda 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Trakya'dan da Yunanların çekilmesiyle Misakımillî sınırlarımız içinde Yunan askeri kalmıyordu.⁸

ATATÜRK Dönemi Türk - Yunan İlişkileri

Siyasal yapılanması batı modeli üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra dönemin büyük kabul edilen batı devletlerine karşı "yansız bir politika" izlemeye çalışmıştır. ATATÜRK'ün dış politikada titizlikle tutunmuş olduğu bir ilke de eşitlik; yani Türkiye ile egemen devletler arasında, hukukî bakımdan mutlak eşitlik olmasıydı.

ATATÜRK dönemi Türkiye dış politikasını iki kısımda incelenebilir: Birinci kısım, 1923 - 1930 yılları arasındaki istikrar dönemi olurken, Lozan'dan sonraki sorunların çözülebileme mücadelesidir. İkinci kısım, 1930 - 1939 dönemlerini içeren bunalımlar dönemidir.

Lozan Barış Konferansı 20 Kasım 1922'de başlamış kesin bir sonuç alınmadan 4 Şubat 1923'te dağılmıştır. Bu süre içerisindeki oturumlara "Birinci Dönem Görüşmeleri" adı verilir. Birinci Dönem Görüşmeleri sırasında 30 Ocak 1923 tarihinde "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Özleşme ve Protokol" ile "Sivil Tutukluların Geri Verilmesi ve Savaş Tutsaklarının Mübadelesine İlişkin Türk - Yunan Antlaşması" imzalanmıştır.⁹

Lozan Barış Görüşmeleri 23 Nisan 1923 tarihinde yeniden başlamış, 24 Temmuz 1923 tarihinde Barış Antlaşması ve Ekleri imzalanarak son bulmuştur. Lozan Barış Antlaşması'nda iki ülkeyi ilgilendiren şu sorunlara çözüm getirilmiştir:

1. Askerî esirler ve sivil tutukluların değişimi kabul edilmiştir.

2. Trakya'da Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda saptandığı gibi Meriç nehri sınır olarak alınmıştır. İmroz Bozcaada ve İtalya'ya bırakılan On İki ada dışında bulunan, Doğu Ege adaları "silâhsızlandırılma" koşulu ile Yunanistan'ın egemenliğine bırakılarak Ege'nin statükosu belirlenmiştir.

3. Nüfus Mübadelesi konusunda 30 Ocak 1923'te imzalanan sözleşme ve protokol üzerinde antlaşmaya varılarak Lozan Barış Antlaşması ve Ekleri kapsamına alınmıştır.

Lozan Barış Görüşmeleri sırasında ikinci dönem sonunda çözümlenen konu ise, Yunan ordusunun işgali sırasında Anadolu'da yaptığı yıkıntı ve zararlara karşılık Türk heyeti tarafından istenen tazminat konusudur. Görüşmeler sonunda Yunanistan, Türkiye'ye tazminat karşılığı Karaağaç'ı bırakmıştır.¹⁰

⁸ a.g.e.; s.35.

⁹ İsmail Soysal; *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, c.I, 1920 - 1945, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s.177-184.*

¹⁰ Hasan Berke Dilan; *Türkiye'nin Dış Politikası (1920 - 1933), Alfa Yayınları, Edirne, 1998, s.20.*

Lozan'da yapılan görüşmelerde Türkiye ile Yunanistan arasındaki meselenin çözümünde ele alınan konulardan birisi de Yunanistan'da yaşayan Müslüman - Türk azınlık ile Türkiye'de yaşayan Ortodoks Hristiyan Rumların karşılıklı olarak mübadele edilmesiydi. 2 Aralık 1922'de toplanan "Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu" nüfus meselesinde şu konular üzerinde durmuştur:

1. Sivil rehinerin geri verilmesi,
2. Savaş tutsaklarının mübadelesi,
3. Nüfus mübadelesi (Rum - Türk azınlıkların mübadelesi).

Türk Heyeti, nüfus mübadelesinin Batı Trakya'dakiler dışında Yunanistan'daki bütün Müslüman - Türk azınlıklarla, İstanbul'daki Rumların dışında Türkiye'de yerleşmiş (etabli) bütün Rumların dâhil edilmesini istemekte; Yunan heyeti ise; Türk Temsilci Heyetince Batı Trakya Müslümanları yararına istenilen kural dışılığı İstanbul Rumlarına da uygulanmasında direnmiştir. Danimarka, Hollanda, Norveç, İsveç, ve İsviçreli delegelerden meydana gelen alt komisyon çalışmaları, Göçmenleri Yerleştirme Komisyonu ile müştereken yapacaktı. Tartışmalar birkaç oturum sürmüştür. Türk Heyeti, İstanbul'daki Rumların yerine gelecek Türklerin yerleştirileceğini savunurken Yunanistan Heyeti, İstanbul Rumlarını kabul edecek durumda olmadığını açıklamıştır. Norveç'li Nansen'in teklif ettiği formül her iki devlet temsilcilerince kabul edilir ve 30 Ocak 1923'te bir protokol (sözleşme) imzalanır.

Antlaşmanın birinci maddesi: Türk topraklarında Rum Ortodoks dininden Türk uyrukluları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadeleye tutulması gerekiyordu. Mübadeleye tâbi olanlar Türk Hükümetinin ve Yunan Hükümetinin izni olmadan Yunanistan ve Türkiye'ye dönerek yerleşemeyeceklerdi.

Antlaşmanın ikinci maddesi: İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamaktadır. İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri dışında kalan Rum ve Türk ahali mübadeleye tâbi olacaklardı. 1912 Kanunu ile sınırlandırıldığı biçimde İstanbul Belediye sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (etaplis) bulunan Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaktı. 1913 Bükreş Antlaşması'nın tespit ettiği sınırların doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'daki Müslümanlar sayılacaktı.

Antlaşmanın üçüncü maddesi ise, "Karşılıklı olarak üzerindeki Rum ve Türk nüfusu, mübadele edilecek olan toprakları 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanları birinci maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaklardır." şeklinde düzenlenmişti. Yine üçüncü maddeye göre "göçmen (emigdant) terimi, 18

Ekim 1912 tarihinden sonra göç etmesi gereken ya da göç etmiş bulunan bütün gerçek ya da tüzel kişileri kapsamaktadır.” hükmünü taşımaktaydı.

Antlaşmanın ikinci maddesi “Muhtelit Mübadele Komisyonu”nun Türk ve Yunan üyeleri tarafından değişik şekilde yorumlanmıştır. Komisyonun Türk üyeleri; İstanbul’da 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş bulunan kimselerin Türk kanunlarına göre tespit edilmesi gerektiğini ileri sürerken, Yunan üyeler, antlaşmada Türk ve Yunan kanunlarına bu hususta bir atf yapılmadığını, dolayısıyla “etablis” kelimesinin herhangi bir kanuna bağlı olmaksızın antlaşmanın metnine ve ruhuna uygun olarak yorumlanması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Komisyon bu konuda anlaşamayınca mesele Milletler Cemiyetine intikal etmiş ve Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyeti Meclisi de durumu Milletler Arası Daimî Adalet Divanına intikal ettirmiştir. Adalet Divanı 21 Şubat 1921 tarihinde mesele hakkında şu görüşü bildirdi:

1. Sakin bulunmuş “etabli” deyimini daimîlik vasfını taşımakta ve bir oturma ile beliren fiilî bir durum ifade emektedir.

2. “İstanbul Rum ahalisi” deyimini ile kastedilen şahısların antlaşma gereğince “sakin bulunmuş” sayılmaları ve mübadele dışında bırakılmaları için, İstanbul şehrinin 1912 Kanunu ile tespit edilen belediye sınırları içinde bulunmaları, ayrıca oraya her ne şekilde olursa olsun 30 Ekim 1918 tarihinden önce gelmeleri ve orada daimî olarak oturmak niyetinde bulunmaları gerekmektedir.

Divanın almış olduğu bu kararlar da meseleyi çözmeye yetmedi. Yunan Hükûmeti İstanbul’da daha fazla Rum bırakabilmek için Divanın aldığı kararlara uymadı ve Batı Trakya’daki Türklerin aleyhine girişimlerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine mesele Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmiştir. Başvekil Ali Fethi Bey, Batı Trakya’daki Türklerin mallarına el koyan Yunan Hükûmetine karşı tedbir olarak İstanbul’daki Rumların mallarına el konulması için hazırlanan kanun lâhiyasını 7 Ocak 1925’te TBMM’ye sundu.

Başvekil Fethi Bey, “Yunanistan dâhil ve haricinde mukim Türkiye tebaasının Yunanistan’daki emvali gayrimenkulesine Yunan Hükûmeti tarafından vaz’iyet edildiği cihetle elyevm Türkiye’de bulunmayan Yunan tebaasına ait emvali gayrimenkuleye de va’ziyet edilerek varitadının Yunanistan’daki amval-ı İslâmiyeye karşı hükûmet-i mezburenin hattı hareketlerinden mutazarrır olan tebaamıza garameten tevzi edilmesi hakkında Hariciye Vekâletince hazırlanan” kanun lâhiyasının takdim edildiğini açıkladı.

Hariciye Vekili Şükrü Kaya Bey de Yunanistan’daki Türklere baskı yapıldığını, mallarına el konulduğunu, topraklarına Rumların yerleştirildiğini, mal bedellerinin ödenmediğini ve Türklerin haklarının korunması için misillemede bulunmasının mecburiyet hâline geldiğini ifade eder. Yapılan görüşmelerden sonra; kanun maddesine “İcabında Türkiye’deki Yunanların

emlâkini de işbu madde-i kanuniye mucibince idareye hükûmet mezundur.” kaydı ilâve edilerek kanun teklifi kabul edilmiştir.¹¹

Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlık hususlarından biri de İstanbul'da bulunan Ortodoks Kilisesi Patriği meselesiydi. Fener Ortodoks Kilisesi tüm Rumların ruhanî liderliğini yapıyordu. Lozan Barış Görüşmeleri sırasında Türk Heyeti bu konuyu gündeme getirerek Fener Patrikliğinin İstanbul'dan dışarı çıkarılmasını istedi. Ancak Müttelikler buna karşı çıkmışlardı ve bu konu üzerinde sert tartışmalar olmuştu. Yunanistan 1830'da bağımsız bir devlet olmasından sonra Fener Patriği sürekli Türkler aleyhinde faaliyette bulunmuş “devlet içinde devlet” rolünü oynamaya başlamıştı. Balkan Savaşları Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında Fener, bu tahrik ve eylemleri daha da artırmıştı.¹² Bunun üzerine Türk Heyeti, Lozan Görüşmeleri sırasında Başpapazlığın İstanbul'dan kaldırılmasını istemiş ve bu yönde mücadele etmişti. Ancak Patriklik, Lord Curzon'un; siyasî meselelerle uğraşmaması kaydıyla yerinde kalması teklifinin kabul edilmesi üzerine Fener Patrikhanesi İstanbul'da kalmıştı.

1924 yılında Patrikliğe tayin edilen Arapoğlu Konstantin mübadeleye tâbi bir kimse olduğundan Türk makamlarınca sınır dışı edildi. Bu durum Yunanistan tarafından tepki ile karşılandı. Muhtelif Mübadele Komisyonu meseleyi görüştü ve Konstantin'in mübadeleye tâbi olduğunu belirtti. Fakat Patriklik sıfatından İstanbul'da bırakılmasını veya bırakılmama TBMM'ye sınırın yetkisinin dışında olduğunu da belirtmeyi ihmal etmedi.

Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey Hariciye Vekili Şükrü Kaya Beyden Konstantin hakkında açıklamalarda bulunmasını istedi. Şükrü Kaya Bey, Arapoğlu Konstantin'in mübadele tâbi olduğu için Yunanistan'a gittiğini, Patrikhanenin bu meseleyi azınlıklar ile karıştırarak Türkleri cihanda haksız göstermek istediğini, Yunanistan'a verilen notada barışı bozucu davranışlardan uzak durulmasının hatırlatıldığını, Yunanistan Hükûmetinin meseleyi Cemiyeti Akvama götürmek istediğini, hâlbuki Cemiyeti Akvamin 11. maddesi bir harp tehlikesinde bir devletin müracaatını esas kıldığını Yunanistan'ın bu basit meseleyi Cemiyeti Akvama götürerek problem yaratmak istediğini açıkladı. Patrik meselesi, Konstantin'in 19 Mayıs 1925'te istifa etmesi ve yerine Vasil Georgiades'in seçilmesi üzerine halledilmişti.¹³

Anadolu'nun değişik yörelerinden kalkarak Yunanistan'a gitmek için yollara dökülen Rum göçmenler, İzmir ve İstanbul başta olmak üzere Yunanistan'a geçiş kapısı olabilecek kentlere yığılmışlardı. Bu kentler Edirne, Antalya Trabzon ve Samsun'dur. Türkiye Devleti bu insanların Türkiye dışına çıkmalarının sağlanması ve gitmek istedikleri yerlere bir an önce ulaşabilmelerinin kolaylaştırılması için uğraşmıştır. Bu nedenle İstanbul'da biriken göçmenler, yabancı ülkelere ait vapurlarla peyderpey

¹¹ Dursun Gök; *İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi, Konya, Güney Ofset, 1995, s.412.*

¹² *Dilan; s.22.*

¹³ *Gök; s.413.*

Yunanistan'a gönderilmişlerdir. Balıkesir, Bandırma, İzmir başta olmak üzere, değişik Anadolu kentlerinden kalkarak İstanbul'a yığılan Rum göçmenlerinin Yunanistan'a taşınmasına 6 Aralık 1922 günü başlanmıştır. Göçlerin kolayca gerçekleşmesi için Amerikan Muavenet Heyeti Trabzon'a gitmiş ve göçmenlerin taşınmasını sağlayacak vapurların bulunması için çalışmıştır. Yunan Hükümeti, göçmenlerin 2000'er kişilik kafiler hâlinde taşınmasını kararlaştırmış ve kendi vapurlarıyla sürekli olarak göçmen taşımıştır.¹⁴

Ege Bölgesi'nde tanık olunan ve Karadeniz kentleri ile İstanbul'a yayılan Rum göçünü, Doğu Trakya'daki Rumların göçü izlemiştir. 1922 yılı Ekim ayından sonra göç eden Batı Trakya'daki Rumlar, trenlerle ve vapurlarla Tekfur dağı - Selânik çizgisinden Yunanistan'a geçmişlerdir.

Türk - Yunan Mübadelesi sonucunda ticarî, tarımsal, sınaî ve kültürel yönlerden önemli bir boşluk ortaya çıkmış, bu sektörleri ve alanları dolduran birikim ve potansiyel güç yitirmiş, büyük oranda Yunanistan'a aktarılmıştır. Kısacası etnik ve kültürel yönden özdeş bir toplumsal yapıya geçişte, ulusçuluk boyutunda elde edilen kazançlara karşın, ekonomik yönden kayıplar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye'de ekonomik hizmet, ticaret, tarımsal ve sınaî üretim sektörlerinde yoğun bir iş gücü ve girişimci potansiyel açığı ortaya çıkarken Yunanistan'da bunun tersi bir durum oluşmuş, iş gücü fazlası görülmüştür. Bu durumun, Türkiye'nin ekonomik yapısına bir darbe indirirken Yunanistan'ın ekonomisine güç kattığı savı pek doğru görünmemektedir; çünkü aktarılan birikimler, sayısal yönden önemli bir oran tutmakla birlikte, buna işlerlik kazandıracak ortam pek sağlanamamıştır.

Türkiye'den ayrılan Rumların içinde tacir, hekim, hukukçu, perakende satıcı, sanatkâr ve her türden işçilerin oranı oldukça yüksekti. Bu sektörlerin büyük bir kısmını göçten önce Türkiye'de bu insanlar ellerinde tutuyorlardı. Bu durumda Türkiye'nin güncel yaşantısıyla doğrudan ilgili olan meslek dallarından, yüksek oranda meslek sahibinin ayrılmasıyla büyük bir açık ortaya çıkmıştı. Bu açık, nüfusu yaklaşık 11 milyon olan ve büyük savaşların içinden yeni çıkmış Türkiye için gerçekten önemliydi. Mübadele Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle Türkiye'ye getirilen yarım milyona yakın Türk, pek çok ve geniş boyutlu sorunlar yumağının içine yuvarlanmış olmakla birlikte, Türkiye'nin nüfus, kültür ve ekonomi dallarında kavuştuğu ulusçu karakterin edinilmesinde önemli bir etken olmuştur.

Böylece "değişim" sorunu iki devletin siyasî ilişkilerini de etkileyen bir nitelik almış oldu. Bunun üzerine Türkiye ile Yunanistan arasında, sorunu siyasî yönden çözümlenmek amacıyla Atina'da 1 Aralık 1926'da bir antlaşma imzalandı. Bununla, "değişim" ile taşınabilir ve taşınamaz mallar hakkında yeni bazı kurallar saptandı. Fakat bu antlaşmanın uygulanması ve

¹⁴ Kemal Arı; *Sempozyum "Kurtuluş Savaşı'nın Bitiminde Türkiye Dışına Yönelik Göçler ve Sonuçları"*, s.500-501.

yürütülmesinde de çeşitli zorluklarla karşılaşıldı. Bu arada 1925 yılının yazında ilk Türk elçisi Atina'ya gönderildi.¹⁵

1926 yılında imzalanan Türk - Yunan Antlaşması ve karşılıklı müzakereler 1930 yılına kadar arasındaki ilişkilerin tamamen düzelmesine yetmemiştir. Hatta 1929 yazında ilişkiler durma noktasına gelmiştir. Diğer yandan, Yunanistan'ın başı sıkıştığında hemen İngiliz Hükûmetine başvurması kuralı bozulmamış ve 1929 yılına doğru Yunanistan ile Türkiye arasındaki hukukî meseleler Ege denizinde bir savaş tehlikesi doğuracak mahiyet almaya başlayınca, Venizelos Drummond'la görüşerek Türkiye'nin Göben'i yenilemek suretiyle deniz kuvvetlerine takviye etmesinin Yunanistan'da yarattığı endişeyi dile getirerek, kendisine Salamis'in satın alınması için baskı yapıldığını bildirmiştir. Ayrıca Venizelos, Türkiye'nin Yunanistan'ı Ege'de tehdit etmesi hâlinde, Yunan Hükûmetinin M. C.ye güvenip güvenmeyeceğini Cemiyet Genel Sekreteri Drummond'a sormuştur. Drummond Venizelos'a verdiği cevapta Türkiye'nin Yunanistan'a hiçbir zarar vermeyeceği teminatında bulunur. Hatta Venizelos'a aynı teminatı veren Mac Donald bu arada taktik vererek Yunanistan denizden ziyade Hava Kuvvetlerine ağırlık vermesini öğütler.

Ancak gelişmeler Yunanistan'ın korktuğu gibi olmamış, 1929 yılı sona ermeden müzakereler tekrar başlamıştır. Çünkü Yunanistan söz konusu hukukî meselelerin barışçı yoldan halledilmesi yolunu tercih etmiştir. Nitekim Venizelos 10 Şubat 1930'da Yunan Meclisinde yaptığı konuşmada Yunanistan'ın taraf olduğu savaş sonrası antlaşmalara sadık kalacağını, Türkiye'nin barışsever bir ülke olduğunu Yunanistan'a saldırma niyetinde olmadığını inandığını belirtmiştir.

Venizelos'un barışçı teşebbüsü Ankara'da memnunlukla karşılanmış ve ön görüşmelerden sonra 10 Haziran 1930'da mübadele meselesini çözüme kavuşturan antlaşma imzalanmıştır. 9 Aralık 1933'de "etabli meselesi" Ankara'da imzalanan bir antlaşmayla çözümlenmiştir.¹⁶

1930 yılında Türk - Yunan ilişkilerinde yakınlaşma döneminin başlamasında Bulgaristan'ın Balkanlar'daki tutumu etkili olmuştur. Bu ülke Balkanlar'da revizyonist tutum içine girmiş, Yunanistan ile Makedonya ve Batı Trakya sorununu gündeme getirmiştir. Bulgaristan'ın bu yıllarda revizyonist davranış içine girmesi Yunanistan'ı Türkiye'ye yaklaştırmıştır.

İyi bir siyasetçi olan Venizelos geçmişin kanlı imtihanlarından ders almış olayların yeni tecellileri karşısında Hellenizmin hayat ve istikbâline en uygun olan yolu seçmişti, bu da kendilerini tehdit eden büyük tehlikelere karşı Türklerle dostluk ve iş birliği etmektir. Zaten ahali mübadelesi iki tarafın da eski kanlı hesapları kapama arzularının bir ifadesi olmuştu.¹⁷ Zaten

¹⁵ Rifat Uçarol; *Siyasî Tarih, Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul, 1985, s.480.*

¹⁶ Faruk Sönmezoğlu; *Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, s.77.*

¹⁷ Apdülhalat Akşin; *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s.251.*

ATATÜRK'ün Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1 Kasım 1930 yılında "Türkiye ile Yunanistan'ın yüksek menfaatleri birbirine zıt olmaktan tamamen çıkmıştır. Bu iki memleketin samimî bir dostlukta kendileri için güvenlik ve kuvvet görmelerinde isabet vardır."¹⁸ sözlerinden sonra milletvekillerinin "Bravo!" tezahüratları bu dostluk elinin Türkiye tarafından kabul gördüğünün işaretiydi.

Türkiye ve Yunanistan bu yumuşama ve dostluk dönemini ikili ziyaretlerle pekiştirmişlerdir. Yunan Başbakanı Venizelos 27 Kasım 1930 yılında Ankara'ya bir ziyarette bulunmuştur. Trenle Ankara'ya gelen Venizelos Türk ve Yunan bayraklarıyla karşılanmış ve meydanda Yunan millî marşı çalınmıştır. O akşam İsmet Paşa Venizelos'a hitaben yaptığı konuşmada "Aziz Başvekil Hazretleri, Burada görmüş olduğunuz heyecanlı hüsnü kabul, Türk milletinin bu duyguya ne derece ortak olduğunu size belli edecek ve aynı zamanda, burada asaletle temsil ettiğiniz millete karşı hissettiği dostane temayülün delili olacaktır. Kanaatim odur ki gerek sizde ve gerek bizim memleketimizde olsun gelecek nesiller, Türk - Yunan dostluğunun sağlam binasını kurmaya çalışmış ve çalışacak olanlara müteşekkire olacaktır..." demiştir.

Venizelos bu hitaba cevaben "Bu sebeple bilesindir ki buraya gelerek size samimiyetle el uzatıyoruz ve asırdide mücadelelerimiz kat'î olarak nihayet bulmuştur, diyoruz. Bunu her ikimiz de birçok mefahir ve birçok asil mücadelelerle dolu olan mazimizden mağrur kalarak ve başımızı yüksek tutarak yapıyoruz. Bizi başka bir yol aramaya hadisatın tekamülü sevk etmiştir ve bu aradığımızı ancak sıkı, samimî ve kalbi bir dostluğa ve bütün zeminlerde gayet geniş bir teşriki mesaiye müncer olan bir yolda bulduk..."¹⁹

Venizelos'un 30 Ekim 1930 tarihinde ziyareti sırasında bu defa Ankara'da iki devlet arasında, "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma, ve Hakemlik Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmaya "Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılması Protokolü" eklenmiştir. Ayrıca bir de "Oturma, Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi" adıyla bir antlaşma imzalanmıştır. Bu imzalanan antlaşma Ankara Antlaşması olarak anılır.

Ertesi yıl ekim ayında İsmet Paşa, Venizelos'un ziyaretine karşılık olarak Atina'ya gitmiştir. İsmet Paşa onuruna verilen akşam yemeğinde Venizelos iki ülke barışı hakkında şunları söylemiştir "... bu dostluğun ilk senesinde ondan beklemekte haklı bulunduğumuz bütün semereleri vermiş olduğunu zannetmemelidir. Ben bu semerelerin gün geçtikçe boşalıp artacağını ve memleketimiz arasındaki dostluk ile mesai iştirakinin günün birinde bu dostluğun başlıca amilleri olan bizlerin bile bugün tahmin edemeyeceğimiz derecede hayırlı neticeler vereceğine tamamiyle ve derin bir surette kani bulunuyorum..."²⁰

¹⁸ Atatürk'ün Millî Dış Politikası; Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s.53.

¹⁹ a.g.e.; s.178-179.

²⁰ a.g.e.; s.201.

Bu sözlere karşılık İsmet Paşa "... herhangi bir binanın yerinde durabilmesi senelere ve arızalarına karşı koyabilmesi için sağlam ve dayanıklı olması icap eder. Bu lüzum bilhassa siyasî mahiyetteki yapılar mevzubahis olduğu zaman kendisini daha kuvvetli bir surette hissettirir. Çünkü siyaset dünyasında hava sık sık değişebilir ve herhâlde daha çok mevsimlerle karşılaşılır. Aziz dostum Başvekil Hazretleri, bizim bu hususta müsterih olmaklığımız için ciddî sebepler mevcut bulunmaktadır. Gözlerimiz önünde yükselen ve gittikçe büyümekte olan bina en sağlam ve dayanıklı yapılardan biri olup, her türlü tecrübelerle karşı durabilecek bir kuvveti haiz bulunmaktadır..."²¹ sözleriyle ikili ilişkilerin uzun vadede sağlam zemine oturtulması gerektiğini belirtmiştir.

Almanya'da Nazi Partisinin iktidara gelmesi, İtalya ve Bulgaristan'ın Akdeniz ve Balkanlar'da kaygı verici politika izlemeleri karşısında Türkiye harekete geçerek 14 Eylül 1933 tarihinde Yunanistan ile Samimî Antlaşma Misakı'nı imzalamıştı. 10 yıl için imzalanan bu misak ile her iki devlet kara ve deniz sınırlarını karşılıklı olarak garanti altına almışlardı. Türkiye bilâhare, 17 Ekim 1933 tarihinde Romanya ve 27 Kasım 1933 tarihinde de Yugoslavya ile birer Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Balkanlar'da ve Akdeniz'de barış ve güvenliğin teminini hedef alan Türkiye'nin bu girişimleri daha sonra bu dört devlet arasında 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da imzalanan Balkan Pakti'nin vücut bulmasına sebep olmuştur.

Balkan Antantı ile taraflar, sınırlarını karşılıklı olarak garanti almış ve birbirlerine danışmadan, herhangi bir Balkan devletiyle birlikte bir siyasal harekette bulunmamayı veya bir siyasal antlaşma yapmamayı taahhüt etmişti.²²

Balkan Pakti imzalanmadan önce Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşayı Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermek üzere Oslo Nobel Ödülü Komitesi Başkanlığına 12 Ocak 1934 yılında yazdığı mektup iki ülke ilişkileri açısından dikkat çekicidir. Mektupta şunlar yer almaktadır: "Bay Başkan, Yedi asra yakın bir süre zarfında Yakın Doğu ve Orta Avrupa'nın büyük bir kısmı kanlı mücadelelere sahne olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ve sultanların mutlakiyetçi idareleri bunun başlıca amili idi.

Hristiyan milletlerin imparatorluğa bağlanmaları ve bundan mütevellit Salibin Hilâl'e karşı yapmış olduğu kaçınılmaz mücadeleler kurtulma emeli ile bu milletlerce yapılan isyanlar Osmanlı İmparatorluğu sultanların idaresinde kaldığı sürece devamlı tehlike kaynağı teşkil eden bir durum husule getiriyordu.

Mustafa Kemal Paşanın muhasımlarına karşı yaptığı Millî Harekât'ın galibiyetle sonuçlanmasına müteakib 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması bu istikrarsız duruma son verdi.

²¹ a.g.e.; s.203.

²² Fahir Armaoğlu; 20. yy. Siyasî Tarihi, Alkım Yayınları, İstanbul, s.339.

Bir milletin hayatında bu kadar kısa süre içinde böylesine köklü değişme nadir vuku bulmuştur.

Teokratik bir rejim içinde yaşayan, din ile hukuk kavramalarının birbirine karıştığı çökme yolundaki imparatorluğun yerini güç ve hayat dolu modern ve millî devlet almıştır.

Büyük devrimci Mustafa Kemal Paşanın başlattığı hızla mutlakiyetçi sultanlar rejimi yıkılmış ve gerçekten lâik bir devlet kurulmuştur. Millet tümü ile çağdaş uygarlıkların önünde yer almak için şevk ile ilerleme yolunda bir atılım yapmıştır.

Barışı takviye hareketi yeni ve seçkin Türk Devleti'ne bugünkü görüntüsünü veren tüm iç reform hareketleri ile birlikte yürümüştür.

Türkiye yabancı unsurlarla meskûn vilâyetlerini terk etmek hususunda tereddüt etmemiş ve antlaşmalarla da belirtildiği üzere kendi millî sınırları ile samimî şekilde iktifa ederek Yakın Doğu'da barışın gerçek bir savunucusu olmuştur.

Kanlı mücadeleler nedeni ile uzun yıllar Türkiye ile düşman durumunda kalan biz Yunanlılar Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini alan bu ülkede vuku bulan bu köklü değişikliğin etkilerini duyan ilk kimseler olduk.

Anadolu faciasının hemen akabinde kendini yenileyen Türkiye'ye bir antlaşma fırsatı görerak elimizi uzattık; o bu uzanan eli samimiyetle kabul etti.

Ciddî antlaşmasızlıkla ayrılmış milletlere samimî bir barış örneği veren bu yakınlaşmadan sadece, iki ülke olduğu için kadar Yakın Doğu Barışı için yararlı sonuçlar doğmuştur.

Barışın medyun olduğu bu kıymetli katkının sahibi kişi Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşadır. Bu nedenle 1930 yılında Yunan Hükümet Başkanı sıfatı ile ben Türk - Yunan Paktı'nın imzası ile Yakın Doğu'da barışa doğru yeni bir devir için aday göstermekle şeref kazanırım.

İhtiramatı faikamın kabulünü rica ederim Bay Başkan."

Türk - Yunan dostlunun bir güzel örneği de ATATÜRK'ün Selânik'te doğduğu evin müzeye dönüştürülmesidir. Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümü (29 Ekim 1933) dolayısıyla, Selânik Belediyesi, Türk - Yunan dostluğu ve Balkan Konferansı'nın bir hatırası olarak, ATATÜRK'ün doğduğu evin çift kanatlı kapısının sağ köşesine mermer bir plâka yerleştirmişlerdir. Plâkanın üzerinde Türkçe, Elence ve Fransızca şu ibareler yazılıdır: "Türk milletinin büyük mücedditive Balkan ittihadının müzahiri Gazi Mustafa Kemal burada dünyaya gelmiştir. İşbu levha Türkiye Cumhuriyeti'nin Onuncu Yıl münasebetiyle konulmuştur. Selânik, 29 Birinciteşrin 1933."

4 Kasım 1933 tarihinde Türkiye'nin Atina büyük elçisi ve elçilik mensupları, Makedonya genel valisi, Selânik belediye başkanı ve Yunan ileri gelenlerinin katılmasıyla bir tören yapılmış, plâka bu törende yerine

konmuştur. Selânik Belediyesi, daha sonra evin, Yunanlı sahibinden satın alınarak ATATÜRK'e hediye edilmesini de kararlaştırmıştır; ev ancak 19 Şubat 1937 tarihinde boşaltılabilmiş ve anahtarları Selânik Konsolosluğumuza teslim edilmiştir.²³

Sonuç

ATATÜRK Dönemi millî dış siyasetimiz bugünlere ışık tutması gereken çarpıcı örneklerle doludur. Dış siyasette amaç belirlenmiş, o amaca doğru adımlar atılır duruma gelinmişti ki çıkan İkinci Dünya Savaşı, ülkeler arası ilişkileri sıfırdan başlatma ve tekrar şekillendirme aşamasına getirmişti.

Tarihin kıvrımlarından çıkıp geldiğimiz şu günlerde uluslar arası arenada, hümanizm ve insan hakları referans olarak kullanılmaktadır.

Türkiye olarak komşularımızla sorunlarımızı halledemediğimiz sürece istikrarı yakalamamız zor görünmektedir. Bu sorunları halletmeye çalışırken ATATÜRK'ün, 1923 yılında söylemiş olduğu "Dış siyaset bir toplumun iç bünyesiyle sıkı şekilde ilgilidir. Çünkü iç bünyeye dayanmayan dış siyasetler daima mahkûm kalırlar. Bir toplumun iç bünyesi ne kadar kuvvetli, metin olursa, dış siyaseti de o oranda sağlam ve dayanıklı olur."²⁴ sözü bizlere bu konuda yol göstermektedir.

İçte güçlü, sorunlarını halletmiş bir Türkiye dış siyasette belirleyici rol oynayabilir. Komşularımızla ilişkilerimizin bu noktada bize yansımaları iki yönlüdür. Birinci yönü dış siyasette belirleyici rol oynayabilmek için iç istikrarımızı devam ettirmemizin gerekli olduğu, ikinci yönü ise bu istikrarı devam ettirmenin komşularımızla ikili ilişkilerde barış ve güvenin sağlanmasından geçtiği gerçeğidir. Bu gerçekleri göz önünde tutup adımlarımızı bu yönde atmalı ve ilişkilerimizi bu yönde şekillendirmeliyiz.

Dış ilişkilerde ikinci bir nokta da "Devletler arası ilişkilerde duygudan ziyade çıkarlar ön plânda tutulur." fikrinin doğru ve hedefine uygun bir şekilde işletilmesi gerektiğidir. İkili ilişkilerde, bu fikre işlerlik kazandırırken anlaşmazlığa sebep olan genel çıkarlarda ATATÜRK'ün "Milletler arası anlaşmazlıklar, ancak iyi niyetle ve genel çıkarlar adına karşılıklı fedakârlıklar yolu ile halledilebilir."²⁵ teziyle hareket edilmelidir.

ATATÜRK'ün Türk - Yunan ilişkilerinde gözettiği en önemli politika; Yunanistan'ın bünyesine girdiği bütün oluşumlara Türkiye'yi de katmak olmuştur. Böylece Yunanistan ile aynı bünyede yer alınıp Yunanistan etkisiz hâle getiriliyordu. Fakat bu siyaset Yunanistan'ın Avrupa Birliğine katılmasıyla işlerliğini kaybetmiştir.

Sonuç olarak; bölgesinde istikrarını devam ettiren, dış ilişkilerde elinde bol alternatifi olan bir Türkiye oluşturmak her zaman ulaşılabilecek bir hedef olarak önümüzde durmalıdır.

²³ Mehmet Önder; *Atatürk Evleri, TTK Yayın Evi, Ankara, 1970, s.17.*

²⁴ *Atatürkçülük; Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1983, s.155.*

²⁵ a.g.e.; s.155.